

VANHUSTENHUOLLON PALVELUT JA TOIMINTAOHJELMA 2013-2020

Tuusniemen kunta

Sosiaalitoimi
Vanhustenhuolto
Lea Mustonen
Päivitetty 23.4.2013,

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 TAUSTATIETOJA TUUSNIEMEN KUNNASTA	4
2.1 Vanhusväestön määrän ja ikärakenteen kehitys Tuusniemellä	4
2.2 Vanhusten elinympäristö ja taloudelliset tekijät	4
2.3 Esteetön ympäristö	5
2.4. Viriketoiminnot ikääntyneille	5
3 NYKYINEN TUUSNIEMEN VANHUSTENHUOLLON PALVELURAKENNE	6
3.1 Kotihoito	6
3.1.1 Omaishoidontuki	7
3.1.2 Kotipalvelu	7
3.1.3 Tukipalvelut	8
3.1.3 Kotisairaanhoido	9
3.2 Muut vanhuspalveluja tarjoavat tahot	9
3.2.1 Vanhustenkotiyhdistyksen palvelut	9
3.2.2 4H-yhdistyksen tarjoamat palvelut	9
3.2.3 Alzheimer-yhdistyksen kotiapu	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
3.2.4 Yksityiset palvelujen tuottajat	9
3.2.5 Järjestöjen ja yhteisöjen toiminta	10
3.2.6 Kelan maksama eläkkeensaajien hoitotuki kotihoidon tueksi	10
3.3 Asumispalvelut	10
3.3.1 Vanhustenkotiyhdistys	10
3.3.2 Palvelukeskuksen vaiheita, vanhainkodista palveluasumiseen	11
3.3.3 Laitosasuminen	11
3.3.4 Hankkeet	11
4 HENKILÖSTÖ	12
5 TUUSNIEMEN VANHUSTENHUOLLON SUUNNITELMA	13
5.1 Vanhustenhuollon toimintaperiaatteet	13
5.2 Tuusniemen kunnan vanhusväestön palvelujen tarve vuosina 2000-2020	13
5.3 Tuusniemen kunnan vanhustenhuollon henkilöstötarve vuosina 2003-2010	15
6 TUUSNIEMEN VANHUSTENHUOLLON TOIMINTAOHJELMA VUOTEEN 2010	16
6.1 Palveluasuminen ja laitoshoido	16
6.6 Kuntouttava työote	17
6.3 Palvelukeskukseen ja kotipalveluun riittävästi koulutettua henkilöstöä	17
6.4 Hyvinvointia edistävät kotikäynnit	18
6.6 Kyytipalvelut	18
6.7 Yhteistyö eri toimijoiden välillä	18
6.8 Vanhusneuvosto	18
7 VANHUSPOLIITTINEN STRATEGIA JA OHJELMA VUOSILLE 2003-2010	19
LÄHTEET	22

LIITTEET

1 JOHDANTO

Väestön ikärakenteen muuttuessa koko yhteiskunnan on sopeuduttava entistä iäkkäämmän väestön tarpeisiin. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä vaihtelee kunnittain 5 prosentista 30 prosenttiin. Alueellisten erojen arvioidaan pysyvän edelleen huomattavina. Koko Suomessa yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja pysyvän lähes samana seuraavat kymmenen vuotta. Vuoteen 2040 mennessä työikäisten osuus väestöstä pienenee 57,7 prosenttiin. Työikäisten määrä alkoi vähentyä vuonna 2010, jolloin sotien jälkeiset suuret ikäluokat saavuttivat eläkeiän. Väestöllinen huoltosuhde eli lasten ja vanhusten määrä sataa työikäistä kohden nousee 74,6:een vuoteen 2034 mennessä.

Yli 85-vuotiaiden osuuden väestöstä ennustetaan olevan vuoteen 2040 mennessä 6,1 prosenttia.

Siten heidän määränsä nousee 349 000:een.

Seuraavan kolmenkymmenen vuoden aikana ikäihmisten osuus väestöstä lähes kaksinkertaistuu. Väestön vanhetessa tulee kiinnittää erityistä huomiota ikääntyneiden palvelujen kehittämiseen asiakaslähtöisesti siten, että painotus niissä on kotona asumisen tukemisessa, kuntoutusmahdollisuuksien parantamisessa ja palveluiden laadussa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto antoivat vuonna 2001 ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevan laatusuosituksen, jota uudistettiin vuonna 2008. Sen mukaan kunnissa ikäihmisten hoidon ja palvelujen kehittämisen lähtökohdat ja tulevaisuuden palvelutarpeiden ennakointi perustuvat paikallisiin tarpeisiin ja olosuhteisiin. Näiden toteutumiseksi kunnissa tulee olla suosituksen mukaisen ajantasalla oleva ikääntymispoliittinen strategia, johon sisältyy palvelurakenteen kehittämisohjelma. Kehittämisohjelmassa huomioidaan yhteistyö kolmannen sektorin, yksityisten palvelujen tuottajien sekä asiakkaiden, omaisten ja muiden kuntalaisten kanssa. Laatusuosituksessa korostetaan ns. normaaliuseriaatetta, eli sitä, että ikäihmiset vastaavat itse ja lähiverkostonsa avulla omasta hyvinvoinnistaan ja käyttävät samoja palveluita kuin muutkin kuntalaiset. Kun näiden käyttäminen ei enää onnistu, ikääntyneet turvautuvat heille tarkoitettuihin erityispalveluihin.

Suositus sisältää strategisia linjauksia laadun ja vaikuttavuuden parantamiseksi kolmella osa-alueella: hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja palvelurakenteen kehittäminen, henkilöstön määrä, osaaminen ja johtaminen sekä asumis- ja hoitoympäristö.

Tulevaisuudessa palveluiden kehittäminen asiakaslähtöisesti merkitsee kotona asumisen ja kotiin annettavien palveluiden asettamista etusijalle. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää eri hallintokuntien,

kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen ja teknisen toimen sekä eri sidosryhmien, kuten järjestöjen ja seurakuntien, keskinäistä yhteistyötä. Myös palveluiden laadun kehittämien on yksi keskeinen lähtökohta. Lisäksi tarvitaan uudenalaista asennoitumista huomaamaan ikääntyneiden omat voimavarat ja toimintakyky sairauksien rajoitusten sijaan. Aktiivisen vanhuskäsityksen toteutuminen edellyttää ikääntyvän väestön omaa selviytymistä tukevien toimintamallien kehittämistä sekä kuntouttavaa otetta kaikissa palveluissa ja hoidoissa. Lähtökohtana on, että ikääntyvää ihmistä arvostetaan ja hänen voimavaransa yhteiskunnan jäsenenä otetaan huomioon. (TATO 2000-2003.)

Vanhuspoliittisen ohjelman laatimisen perusteena on myös kuntien heikkenevä taloudellinen tilanne, mikä näkyy toimintakatteiden lisääntymisenä ja vuosikatteiden supistumisina.

Muuttotappiokunnissa lasten osuus vähenee ja ikääntyneiden lisääntyminen, mikä kohdistaa paineita

sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen rakenteisiin ja rahoitukseen. Lisäksi väestön sairastavuus on Itä-Suomessa korkea. Tuusniemellä sairastavuuskerroin vuoden 2014 valtion avustusta varten on laskettu olevan 2,305739 (koko maa 0,865377), joten sosiaali- ja terveydenhuoltoon tarvitaan runsaasti voimavaroja. Tästä syystä on tärkeää tarkastella vanhustenhuoltopalveluja laajasti kuntien sisällä ja yhteistoiminta-alueilla sekä poimia hyviä käytäntöjä muista kunnista.

Vanhuspoliittinen ohjelma esitellään luottamushenkilöille ja käsitellään valtuustossa ja sen toteutumista arvioidaan vuosittain ja toteutumisesta laaditaan raportti kunnanhallitukselle. Ohjelma tarkistetaan tarvittaessa.

2 TAUSTATIETOJA TUUSNIEMEN KUNNASTA

2.1 Vanhusväestön määrän ja ikärakenteen kehitys Tuusniemellä

Vuoden 2013 lopussa oli Tuusniemen väkiluku 2802. Vähennystä on tapahtunut selvästi jo pitemmän aikaa. Sama suuntaus on odotettavissa jatkossakin. Tilastokeskuksen tekemän arvion mukaan vuonna 2020 Tuusniemen väkiluku on 2669 asukasta.

Taulukko 1. Tuusniemen asukasluvut ikäryhmittäin 31.12.2013 vertailukohtana vuosi 2003.

Ikäryhmät 31.12.2013	Määrä	Prosentit	Ikäryhmät 31.12.2003	Määrä	Prosentit
0-4-vuotiaat	111	4,0 %	0-4-vuotiaat	95	3,2 %
5-14-vuotiaat	224	8,0 %	5-14-vuotiaat	315	10,4 %
15-19-vuotiaat	134	4,7 %	15-19-vuotiaat	185	6,1 %
20-64-vuotiaat	1525	54,5 %	20-64-vuotiaat	1702	56,1 %
65-74-vuotiaat	432	15,5 %	65-74-vuotiaat	406	13,4 %
75-84-vuotiaat	281	10 %	75-84-vuotiaat	278	9,2 %
85 vuotta täyttäneet	95	3,3 %	85 vuotta täyttäneet	56	1,9 %
Yhteensä	2802	100,0 %	Yhteensä	3037	100 %

(Lähde: Tilastokeskus)

Perusturvapalveluiden kannalta merkittävintä on 75 vuotta täyttäneiden määrän lisääntyminen. Vuoden 2013 lopussa heitä oli Tuusniemellä 376 henkilöä (13,5 %). Vuonna 2020 ennakoidaan asukkaita olevan 2669, joista 75-vuotta täyttäneitä on 424, eli 15,9 % kuntalaisista.

2.2 Vanhusten elinympäristö ja taloudelliset tekijät

Tuusniemen kunta sijaitsee Itä-Suomen läänissä Kuopion ja Joensuun puolenvälin tienoilla Sinisen tien varrella. Kuopioon on matkaa 60 kilometriä. Tuusniemi kuuluu Koillis-Savon alueeseen. Tuusniemi on laaja vesistöinen kunta, jonka taajama-aste on n. 65 %.

Suurin osa ikääntyneistä haluaa asua kotonaan mahdollisimman pitkään erilaisten palvelujen turvin. Siksi myös taajaman ulkopuolella asuville tulee taata tarvittavat palvelut. Tällöin henkilöstömitoituksissa tulee huomioida pitkät välimatkat. Haja-asutusalueilla kauppa-, pankki- ja postipalvelut ovat heikentyneet, viimeksi Kosulasta karsiutuivat pois, samoin kuin kuljetuspalvelut. Haja-asutusalueilla asuvien kuljetus- ja asiointipalveluja on hoidettu vuodesta 2003 lähtien ns. kymppikykydeillä ja vuoden 2004 alusta lähtien asiointimatkat on järjestetty keskiviikkoisin ns.

kimppakyydillä (takseilla) koko kunnan alueella. Kyyti on tilattava edellisenä päivänä kello 17.00 mennessä Tuusniemen taksikopilta. Yhdensuuntaisen matkan hinta on 5 euroa.

Nykyään noin puolet 75-vuotta täyttäneistä on yksinasuvia ja yksinasuminen tulee edelleen lisääntymään. Tulevaisuudessa yhä useampi ikääntynyt on paremmin koulutettu ja parempituloinen kuin nykyiset ikääntyneet. Toisaalta suurissa ikäluokissa on myös syrjäytyneitä, jotka eivät tule toimeen eläkkeellään. (Vanhustyö 1998.)

2.3 Esteetön ympäristö

Koska ikääntyneet yleensä haluavat asua kotonaan mahdollisimman pitkään, tulee heidän elinympäristöä kehittää eri tavoin jokaiselle sopivaksi. Ympäristön suunnittelussa on tärkeää ottaa liikuntarajoitteisten tarpeet huomioon niin sisätiloissa kuin kodin ulkopuolisessa ympäristössä. Arvioitaessa kunnan julkisten rakennusten ja ympäristön esteettömyyttä tulee kiinnittää huomio kulkuväylien tasaisuuteen, suojateiden reunakiveyksiin ja korotuksiin, valaistukseen, ovien leveyteen ja sisään pääsyyn (itsestään aukeavat ovat), portaattomuuteen, ovien kahvoihin, lattiapintoihin, istuimiin sekä WC-tiloihin. Tuusniemellä on menossa kirkonkylän keskuksen muutos- ja korjaustyöt ”olohuone” –ajattelua noudattaen. Suunnittelussa on otettu huomioon ympäristön esteettömyys ja kevyenliikenteen väylien määrä ja laatu sekä laitettu penkkejä väylien varsille.

Kotona asumista voidaan tukea asuntojen korjaustoiminnalla ja huolehtimalla esteettömästä ympäristöstä ja turvallisuudesta sekä sisällä että ulkona. Valtion asuntorahastosta myönnetään vuosittain korjausavustuksia vanhusten ja vammaisten asuntojen korjauksiin. Avustuksen saannin edellytyksenä on, että asunnossa pysyvästi asuvasta ruokakunnasta ainakin yksi henkilö on vähintään 65-vuotta täyttänyt, vammainen tai pysyvällä työkyvyttömyyseläkkeellä eikä ruokakunnan tulotaso ja varallisuus ylitä tiettyjä rajoja. Avustuksen määrä on enintään 40 % hyväksytyistä korjauskustannuksista. Veteraanit saavat 30 prosentin korotettua tukea (yhteensä 70 %) asuntojensa korjauksiin. Avustuksen myöntää kunta. Tuusniemellä on vuosittain myönnetty avustusta noin 20 ruokakunnalle. Tyypillisiä korjaustoimenpiteitä, joilla vanhuksen tai vammaisen kotona asumista voidaan helpottaa, ovat peseytymis- ja WC-tilojen korjaukset sekä lämpötalouden parantamiseksi ikkunoiden ja / tai vesikattojen peruskorjaukset. Vanhus voi saada avustusta 70 prosenttia hyväksytyistä korjauskustannuksista silloin, kun ilman asunnon remonttia hän joutuisi palveluasuntoon tai laitoshoitoon. Tällöin avustus voidaan kohdistaa liikuntaesteiden poistamiseen, vesi- ja viemärijohtojen ja saniteettitilojen rakentamiseen tai korjaamiseen.

Jo asuntojen suunnitteluvaiheessa (elinkaariasuminen) on tärkeää huomioida ne tekijät, jotka mahdollistavat asukkaiden asumisen mahdollisimman pitkään omassa asunnossaan silloinkin, kun esimerkiksi sairaudet ja/tai ikääntyminen aiheuttavat toimintakyvyn alenemisen ja liikuntarajoitteita. Ikääntyneiden asumisen turvaamiseksi asuntojen suunnittelussa ja peruskorjauksissa tulee ottaa avuksi myös uuden teknologian mahdollisuudet, esim. hälytysjärjestelmien käyttö, jotka lisäävät turvallisuutta.

2.4. Viriketoiminnot ikääntyneille

Ikääntyneiden kotona asumista tuetaan mm. viriketoiminnalla. Sen tarkoitus on saattaa yksinäisiä ikäihmisiä toisten seuraan ja virkistymään niin henkisesti, fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Sivistystoimessa lähinnä kansalaisopisto järjestää erilaisia piirejä, joihin myös ikääntyneet voivat

osallistua. Tällaisia piirejä ovat mm. liikunta-, käsityö- ja musiikkipiirit. Lisäksi terveyskeskuksen fysioterapian työntekijät järjestävät liikuntapiirejä, mm. kuntosali- ja tasapainoryhmiä, ikääntyneille. Terveystyöryhmä järjestää vuosittain liikunnallisia yms. tapahtumia, esim. päivänsseja. Muistiryhmä kokoontuu kahden viikon välein talvikuukausina. Toimintaan kuuluu jumppahetki ja muistia ja sosiaalista kanssakäymistä edistäviä virikkeitä. Toiminnasta vastaa kotipalvelun lähihoitaja yhdessä terveyskeskuksen kuntahoitajan kanssa. Lisäksi kerran kuussa on omaishoitajien ja hoidettavien kerho.

Vapaa-aikatoimi järjestää kaikille kuntalaisille tarkoitettuja uimahallimatkoja Outokumpuun kahden viikon välein. Kunnan kotipalvelun ja vapaaehtoisten toimijoiden yhteistyönä järjestetään erilaisia viriketoimintoja, mm. leipomista, musiikkia, runoja, hartaushetkiä, askartelua ja juhlia, vanhustentalo II:n ja III:n kerhohuoneissa vanhustenkotiyhdistyksen taloissa ja naapureissa asuville asukkaille. Kirjastopalveluja on tarjolla kirkonkylän kirjastossa sekä kirjastoautopalveluina ympäri kuntaa.

3 TUUSNIEMEN NYKYINEN PALVELURAKENNE

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan kahden eri hallintokunnan alaisuudessa. Perusterveydenhuollon palvelut on tuottanut vuoden 2009 alusta alkaen Kuopion kaupunki, jolta Tuusniemen kunta ostaa ko. palvelut. Erikoissairaanhoidon palvelut ostetaan Pohjois-Savon sairaanhoitopiiriltä. Sosiaalihuollon palvelut kunta tuottaa omana toimintanaan, jota voidaan täydentää tarvittaessa yksityisten palveluntuottajien palveluilla.

Vanhustenhuollon palvelurakennetta on valtakunnallisesti kehitetty avohoitopainotteiseksi 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Palvelurakenteen tavoitteellinen muuttaminen lisäämällä kotona asumista tukevia palveluja ja vähentämällä laitoshoidon hillitsee toteutuessaan sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvua. Sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä Kuntaliiton ja Stakesin kanssa valmistamassaan Ikäihmisten hoidon laatusuosituksissa (s. 30) asetti valtakunnallisiksi tavoitteiksi vuoteen 2012 mennessä sen, että 75 vuotta täyttäneistä henkilöistä

- 91-92 % asuu kotona itsenäisesti tai tarkoituksenmukaisten sosiaali- ja terveystalveluiden turvin
- 13-14 % saa säännöllistä kotihoitoa
- 5-6 % saa omaishoidon tukea
- 5-6 % on tehostetun palveluasumisen piirissä
- 3 % on hoidossa vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa hoidossa terveyskeskusten vuodeosastoilla

3.1 Kotihoito

Kotihoidon tavoitteena on tukea asiakasta selviytymään omassa kodissaan mahdollisimman pitkään luomalla turvallinen ja eri elämän vaiheet huomioiva elinympäristö. Kotipalvelutoiminta tukipalveluineen, kotisairaanhoidon ja omaishoidontuki muodostavat kotihoidon palvelukokonaisuuden, joka on perustana vanhusväestön kotona asumiselle. Kotihoidon tulisi pystyä vastaamaan vanhusväestön kasvavaan palvelutarpeeseen avohoidossa, jotta pystyttäisiin vähentämään laitoshoidon. Kotihoito toteutetaan yhdessä asiakkaan, omaisten ja eri yhteistyötahojen kanssa. Hoito perustuu kirjalliseen, asiakkaan omat voimavarat huomioivaan palvelu- ja hoitosuunnitelmaan, jota tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

3.1.1 Omaishoidontuki

Omaishoidontuki on vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön kotona tapahtuvan hoidon turvaamiseksi myönnetty hoitopalkkio ja / tai palvelut, jotka määritellään hoito- ja palvelusuunnitelmassa. Omaishoidontuen tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaan kotona tapahtuva hoito, joka on vaihtoehto laitoshoidolle tai palveluasumiselle. Tukea voidaan maksaa paljon hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevan henkilön hoitajalle. Omaishoidontuki on sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalipalvelua, jonka vähimmäismäärä vuonna 2014 on 381 euroa kuukaudessa. Muutoin tuen määrästä päättää kunta. Tukea voidaan myöntää talousarvioon varatun määrärahan mukaisesti. Omaishoidon tukea saavan kotipalvelun asiakasmaksut määräytyvät samoin perustein kuin kotihoidon maksut.

Omaishoidontuesta laaditaan kunnan ja hoitaja välille sopimus, jossa sovitaan hoitajalle järjestettävästä vapaasta, hoidon kestosta ja sopimuksen irtisanomisesta. Tuki voidaan myöntää toistaiseksi tai tietylle määräajalle. Hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella hoitajalla on oikeus kolmeen lakisääteiseen palkalliseen vapaapäivään kuukaudessa, jos hoidettava ei ole hoidon piiristä poissa yhtäjaksoisesti yli viittä vuorokautta. Tuusniemellä omaishoitajalle vapaapäivät voidaan korvata rahana, jolla hoitaja voi itse hankkia vapaapäivänsä sijaisen tai järjestää vapaapäivän ajaksi hoidossaan olevalle hoitopaikan. Korvaus vapaapäivää kohden on 35 euroa. Omaishoitajien vapaapäivinä hoidettava voi olla hoidossa joka palvelukeskuksessa tai Tuusniemen vuodeosastolla.

Tuusniemellä on voimassa olevia omaishoidontukipäätöksiä n. 35 henkilölle. Usein hoitajatkin ovat ikääntyneitä, joten heidän tukeminen on tärkeää vaativassa työssään. Kotipalvelu ja kotisairaanhoito antavat omaishoitajille tarvittavia palveluja kotiin, lisäksi järjestetään hoidettaville lyhytaikais- ja päivähoitoa.

Tuusniemellä omaishoidontukipäätökset tekee sosiaalijohtaja. Omaishoidontuki on porrastettu kolmeen luokkaan.

Taulukko 2. Tuusniemen kunnan omaishoidontukiluokat ja euromäärät tuensaajaa kohden kuukaudessa vuonna 2013

Omaishoidontukiluokat	Tuen määrä, euroa / kuukausi
I-luokka	381,00
II-luokka	507,97
III-luokka	761,99

3.1.2 Kotipalvelu

Tuusniemen kunta on panostanut kuntalaisten ikääntymisen myötä ikäihmisten palveluissa kotihoitoon. Henkilöstöä on palkattu lisää kotipalveluun. Viimeiseksi sairaanhoitaja heinäkuussa 2011. Yöhoito alkoi syyskuussa 2010, jolloin palkattiin kolme lähihoitajaa lisää.

Kotipalvelun henkilöstö antaa asiakkaiden tarpeidenmukaisesti suunniteltuja hoiva- ja kodinhoitopalveluja asiakkaiden kotona. Kotipalveluja varten Tuusniemi on jaettu kolmeen alueeseen. Ryhmä 1:n vastuualueita ovat kirkonkylästä Tuuspiha 1-, 2-, 4- ja 5 –talot sekä niiden talojen lähiympäristö. Ryhmä 2:n aluetta ovat Paakkila, Ohtaanniemi, Loukeinen, Pajumäki kirkonkylä ja Tuuspiha 3 -talot. Ryhmä 3:n vastuualue käsittää Etelä-Tuusniemen ja Juurikkamäen. Työryhmät toimivat itsenäisesti vastaten käytännön työn suunnittelusta ja toteutuksesta. Muilta alueilta asiakkaat ottavat tarvittaessa yhteyttä vanhustyönjohtajaan. Lisäksi kotipalvelussa toimii

palveluauton kuljettaja, joka huolehtii asiakkaiden kauppa- pankki- yms. asioista sekä ruoanjaosta. Kotipalvelu toteuttaa myös osan vaikeavammaisten kuljetuspalveluista.

Kotipalvelun osalle asiakkaista on laadittu avohoitokansiot, joihin on koottu asiakkaan tärkeimmät tiedot, joita tarvitaan asiakkaan hoivatyössä ja ensiaputilanteissa.

Kotiin annettava apu voi olla tilapäistä tai jatkuvaa riippuen asiakkaan omista voimavaroista ja elämäntilanteesta. Kotihoidon tehtävänä on toimintavajavuuksien hoitamisen ohella lisätä vanhusväestön itsenäistä suoriutumista edistämällä heidän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyään ja hyödyntämällä erilaisia teknologisia mahdollisuuksia. Kotipalvelun henkilöstö on saanut ns. Voitas -koulutuksen keväällä 2009 ja lisäksi lähes vuosittain koulutusta ergonomiseen työskentelyyn. Koulutuksen tarkoituksena oli opastaa työntekijöitä huomaamaan asukkaiden omat voimavarat ja ohjata heitä niiden käytössä. Suurimmalla osalla asiakkaista toimintakyky on heikentynyt huomattavasti ja heillä on monia sairauksia, ja siksi he tarvitsevat runsaasti päivittäistä apua monissa toiminnoissaan. Fyysisten sairauksien lisäksi on huomioitava muistisairaiden määrän lisääntyminen ja mielenterveyskuntoutujat, jotka voivat viedä runsaasti työntekijöiden aikaa.

Kotipalvelusta annetaan palveluja ympäri vuorokauden kunnan keskustassa. Aamu- ja iltavuoroissa työskennellään maanantaista perjantaihin kello 7.00 – 21.00. Lauantaisin ja sunnuntaisin työajat ovat kello 6.00 – 21.00. Yöhoitaja kiertää kirkonkylässä vähintään kolme kertaa yössä ja lisäksi tarvittaessa. Yöhoitaja käy tarkistamassa turvapuhelinhälytykset kirkonkylässä. Muualla tarkistukset tekee ensihoito. Muutoin kotipalvelun yöhoitaja työskentelee palvelukeskuksessa yökön kaverina. Viikonloppuisin kotipalvelussa aamuvuoroissa on neljä työntekijää ja iltavuoroissa kolme.

3.1.3 Tukipalvelut

Tukipalvelut täydentävät tai korvaavat kotihoidon henkilöstön antamia palveluja. Tukipalveluihin kuuluu:

Ateriapalvelut, jotka voidaan järjestää asiakkaan tilanteen mukaan joko niin, että hän käy ruokailemassa palvelukeskuksella tai ateriat kuljetetaan hänelle kotiin. Ateriat valmistetaan palvelukeskuksen keskuskeittiöllä ja toimitetaan kirkonkylän seudussa joka päivä n. 50 asiakkaalle. Ateriakuljetuksista huolehtivat kotipalvelun työntekijät..

Saunotus- ja kylvelytyspalveluja asiakkaat saavat joko kodeissaan tai palvelukeskuksella.

Päiväkeskustoimintaa järjestetään keskiviikkoisin palvelukeskuksella. Päivätoimintaan kuuluu aamupala, saunotus, lounas, päiväkahvit sekä erilaista virkistystoimintaa. Päivätoimintamaksuun sisältyvät lisäksi edestakaiset kuljetukset kotipalvelun autolla ja asiointi kirkonkylässä.

Turvapalvelun tavoitteena on asumisturvallisuuden ja avunsaannin lisääminen kotona asuville turvapuhelimen avulla ympärivuorokauden. Puhelut yhdistyvät ensin kotipalvelun turvapuhelimen matkapuhelimeen ja toisena numerona on kotipalvelun iltahoitajan numero, josta apua järjestetään joko kotipalvelun toimintana tai ensihoito tarkistaa tilanteen.

Tilapäisen kotipalvelun asiakkaat voivat saada tarvittaessa lyhytaikaista tukea ja palvelua, esimerkiksi sairaalasta kotiutumisen yhteydessä.

Perhetyöllä tuetaan lapsiperheitä selviämään arjestaan yhteistyössä perhetyöntekijän kanssa.

Asiointi- ja kuljetuspalveluja järjestetään vain sosiaalipalvelu- tai vammaispalvelulain perusteella. Sosiaalijohtaja tekee päätökset kuljetuspalveluhakemusten perusteella.

Sairaanhoidolliset palvelut: mm. lääkkeenjako, verenpaineen mittaus, verensokerin seuranta, haavanhoidot ja muistitestit.

Saattajapalvelut: Kotipalvelun henkilöstö voi avustaa asiakkaita esim. KYS:n käynneillä, jos omaisilla ei siihen ole mahdollisuutta.

Asiakkaat maksavat saamistaan hoito- ja hoivapalveluista maksuasetuksen perusteella määräytyviä asiakasmaksuja. Sosiaalilautakunta vahvistaa vuosittain tukipalvelumaksut. Kuukausimaksut ovat tulosidonnaisia.

Kotipalvelu on luopunut varsinaisesta siivoustyöstä ja ohjannut siivousasiakkaansa yksityisten tai järjestöjen palvelujen piiriin.

3.1.3 Kotisairaanhoito

Tuusniemellä kotisairaanhoidossa toimii terveydenhoitaja ja kaksi perushoitajaa. Kotisairaanhoidon asiakkaista osa on ns. valvotun kotisairaanhoidon piirissä ja osa tilapäistä apua tarvitsevia ja lisäksi on vastaanotolla kävijöitä. Yhteistyö kotipalvelun kanssa toimii hyvin ja päällekkäistoiminnot on pystytty karsimaan pois. Kotipalvelun sairaanhoitaja tai aluevastaavat lähihoitajat käyvät kotisairaanhoidon palaverissa kerran viikossa hoitamassa asiakkaitensa lääke- yms. asioita, jolloin ksh. voi konsultoida lääkäreitä.

Kotihoidon asiakkaat saavat tarvittaessa apuvälineitä kotiinsa. Terveyskeskuksen fysioterapia huolehtii pääasiassa apuvälinetarpeen arvioinnista ja niiden hankkimisesta ja käytön ohjauksesta. Kotisairaanhoidon ilmaisjakelutarvikkeiden osalta vaippojen luovutus tapahtuu palvelukeskuksesta. Muut tarvikkeet asiakkaat saavat kotisairaanhoidon vastaanotolta.

3.2 Muut vanhuspalveluja tarjoavat tahot

3.2.1 4H-yhdistyksen tarjoamat palvelut

4H-yhdistys tuottaa siivous- ja asiointi- sekä kotiapupalveluja vanhuksille ja huolehtii myös sotainvalidien ja veteraanien ja heidän leskiensä siivouksista ja avustamisesta.

Tämän lisäksi 4H-yhdistyksen nuorten työpalvelun kautta on mahdollista muidenkin avuntarvitsijoiden saada siivous-, asiointi-, puunkanto- ja pihatyöapua. Yhdistyksellä on asiakkaina yhteensä n. 45 ikääntynyttä avuntarvitsijaa, jotka tilaavat apua joko säännöllisesti tai tarpeen mukaan.

3.2.2 Yksityiset palvelujen tuottajat

Tuusniemen kunnan sosiaalilautakunta teki vuonna 2008 päätöksen siitä, että kotipalvelu ei enää tee varsinaista siivoustyötä. Siivous- yms. palvelua tarvitsevat asiakkaat ohjataan joko 4H-yhdistyksen tai yksityisten siivouspalvelujen piiriin.

Tuusniemellä siivouspalveluja tarjoavat mm. Siivous Tuula Pelkonen ja T:mi Kotityö Marja.

3.2.3 Järjestöjen ja yhteisöjen toiminta

Konkreettisen avun lisäksi ikääntyneet tarvitsevat kotona pärjätäkseen henkistä ja hengellistä tukea sekä sosiaalista kanssa käymistä. Tuusniemellä toimiikin useita eläkeläis- ja veteraaniyhdistyksiä sekä kylätoimikuntia, jotka järjestävät erilaisia virkistystoimintoja (kerhot, retket, matkat) jäsenistöilleen. Näiden lisäksi toimivat syöpä-, diabetes- ja hengitysyhdistys, joilta voi saada tukea ja neuvontaa sairauden kanssa selviytymiseen. Hengitysyhdistys järjestää tuolijumppaa ikääntyneille kerran viikossa koulukeskuksen monitoimisalissa sekä uimahallimatkoja Outokumpuun kahden viikon välein. Ohjatun liikunnan tarve kasvaa edelleen vanhusväestön lisääntyessä.

Evangelisluterilainen seurakunta auttaa lähinnä diakoniatyön kautta tekemällä kotikäyntejä, vanhustyötä ja ystäväpalvelua sekä järjestämällä palvelupäiviä kerran kuussa seurakuntatalolla ja Kosulassa sekä työpiirejä eri puolilla Tuusniemeä.

3.2.4 Kelan maksama eläkkeensaajien hoitotuki kotihoidon tueksi

Eläkettä saavien hoitotuella Kela tukee sairaan ja vammaisen eläkkeensaajan kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa sekä korvaa sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia. Hoitotukeen eivät vaikuta eläkkeensaajan ja hänen perheensä tulot eikä omaisuus ja tuki on verotonta tuloa. Hoitotukea haetaan Kelalta ja Kela myöntää tuen vain silloin, kun hakijan toimintakyky on heikentynyt ainakin vuoden ajaksi. Toimintakyvyn heikentyminen tarkoittaa että, että hakijan kyky huolehtia jokapäiväisessä elämässä itsestään ja toiminnoistaan on sairauden tai vamman vuoksi huonontunut. Eläkkeensaajien hoitotuki on kolmiluokkainen ja maksetaan hakijan avun, ohjauksen ja valvonnan tarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella. (Kela 2009 Eläkkeelle.)

3.3 Asumispalvelut

3.3.1 Vanhustenkotiyhdistys

Tuusniemen seudun vanhustenkotiyhdistyksellä on kirkonkylässä kaksi kaksikerroksista taloa, viisi rivitaloa sekä ns. viitostalo. Niissä on yhteensä 86 yksiötä, neljä kaksiota sekä neljä asuntoa käsittävä soluasunto (yhteensä 94 asuntoa). Noin 2/3 osaa asukkaista on ikääntyneitä, jotka eivät enää ole jostakin syystä pärjännet omissa kodeissaan, vaan ovat hakeutuneet lähelle palveluja kirkonkylään. Kotipalvelu ja kotisairaanhoido tukevat asukkaiden selviytymistä antamalla asukkaille erilaisia koti- ja tukipalveluja.

Vanhustenkotiyhdistys saneerasi ja rakensi lisätilaa kolmostalojen väliin ns. välimuotoasumisyksikön (soluasunnot) vuonna 1999. Asumisyksikköön kuuluu keittiö-olohuone ja neljä soluasuntoa. Samalla periaatteella saneerattiin II-talon alakerta, jossa on 10 huonetta. Tällainen asumismuoto tukee parhaiten niitä ikääntyneitä, jotka fyysisten rajoitteittensa puolesta vielä selviävät kotonaan, mutta kokevat jonkinlaista turvattomuutta. II-talon alakerrasta on yöhoidon myötä kehittynyt tehostetun palveluasumisen yksikkö. Välimuotoasuminen vähentää palvelukeskukseen hakeutumista.

3.3.2 Palvelukeskuksen antama tehostettu palveluasuminen ja lyhytaikaishoito

Laitosasumista kevennettiin 1990-luvun yleisten suositusten mukaisesti. Vuonna 1992 vanhainkoti muuttui palvelukeskukseksi, johon muodostettiin 22 vuokra-asuntoa ja kahdeksan laitospaikkaa säilytettiin. Silloin vakituisia paikkoja oli 30. Lisäksi palvelukeskukseen saatiin 4 lyhytaikaispaikkaa saneeraamalla entisen pesulan tiloja. Vuonna 1997 palvelukeskukseen perustettiin kahdeksanpaikkainen dementiayksikkö. Sekä Tuusniemen vuodeosaston että palvelukeskuksen tilat saneerattiin ja korjaustyöt päättyivät vuonna 2002. Palvelukeskuksen huonemäärä säilyi ennallaan. Dementiayksikkö laajennettiin 11-paikkaiseksi, joista kaksi on lyhytaikaispaikkaa. Loput 8 laitospaikkaa muutettiin tehostetun palveluasumisen paikoiksi 1.4.2009. Lyhytaikaishoitopaikat säilyivät laitospaikkoina. Valtakunnallisten ohjeiden mukaan huoneet muutettiin yhden hengen huoneiksi lukuun ottamatta kahta isompaa huonetta. Näin ollen vuokra-asuntopaikat putosivat 24. Lyhytaikaispaikkoja on 6; kahden hengen miesten ja naisten huoneet sekä Mäntykodissa kaksi paikkaa.

Keväällä 2014 valmistui palvelukeskuksen laajennusosa, Koivukoti palvelukeskuksen ja terveyskeskuksen väliin. Kaikki kolme rakennusta yhdistettiin toisiinsa yhdyskäytävillä. Koivukodissa on 12-paikkainen vanhusten ja 7-paikkainen kehitysvammaisten tehostetun palveluasumisen hoivayksiköt. Siellä on oma henkilökunta, mutta yöhoito on yhteinen vanhan osan kanssa.

Palvelukeskuksen asukkaiden toimintakyky on laskenut niin, että he tarvitsevat paljon apua päivittäisissä toiminnoissaan. Heille annetaan tehostettua palveluasumista, eli ympärivuorokautisia hoiva- ja asumispalveluja. Palveluasunnoissa asuvien kanssa tehdään vuokrasopimukset. Heillä on mahdollisuus saada asumistukea ja eläkettä saavan hoitotukea Kelalta. Vuokran lisäksi asukkaat maksavat palvelumaksuja, joista osa määräytyy tulojen mukaan. Asukasvalinnat tekee vanhustyönjohtaja yhteistyössä lääkärin, vuodeosaston ja kotipalvelun ja palvelukeskuksen henkilöstön kanssa.

Asumispalvelujen lisäksi palvelukeskuksessa järjestetään kerran viikossa päiväkeskustoimintaa kotona asuville vanhuksille. Palvelukeskuksessa huolehditaan tarvittaessa joidenkin kotona asuvien lääkityksistä ja voinnin seurannasta sekä tarjotaan ateriapalveluja.

3.3.3 Laitospaikat

Palvelukeskuksessa on 6 lyhytaikaispaikkaa, joilla hoidetaan jaksohoidoissa kävijöitä sekä muuten lyhytaikaista palveluasumista tarvitsevia henkilöitä, esimerkiksi toipilasvaiheessa. Lyhytaikaisella hoidolla tuetaan vanhusten avohoidossa selviämistä sekä omaishoitajien jaksamista.

Tuusniemen vuodeosastolla on 28 vuodepaikkaa, joista n. kymmenen on pitkäaikaispäättökseen saaneilla potilailla. Tarkkailupaikkoja on kaksi, jotka välillä ovat ei-akuuttipotilaiden käytössä.

Kuntoutustyöryhmä, johon kuuluvat vuodeosaston lääkäri ja hoitajat, fysioterapeutti ja kuntohoitaja sekä vanhustyönjohtaja, kokoontuu keskiviikkoisin suunnittelemaan potilaiden kuntouttamista, kotiuttamista sekä apuvälineiden ja palvelujen tarvetta.

Vuodeosasto, kotipalvelu ja palvelukeskus pitävät tarvittaessa yhteisiä palaveria asiakkaiden asioista ja hoitokäytännöistä. Tavoitteena on säännöllisen vuorovaikutuksen tehostaminen, tiedonkulun parantaminen ja hoitojatkumon kehittäminen.

3.3.4 Hankkeet

Tuusniemen kunta osallistuu Kuopion yliopiston toteuttamaan Ikäinnovaatio-hankkeeseen, jonka tavoitteena on tukea ikääntyvien toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä kotona asumisessa. Visiona on, että raskaan laitoshoidon tarvetta pystyttäisiin siirtämään kahdella vuodella eteenpäin. Hanke toteutetaan Pohjois-Savon kunnissa vuosina 2012-2015.

4 HENKILÖSTÖ

Kotipalvelun ja palvelukeskuksen henkilöstö liitettiin yhteen 1.7.2003 lähtien. Sen jälkeen sekä palvelukeskuksen että kotipalvelun toiminnasta on vastannut vanhustyönjohtaja. Palvelukeskuksessa työskentelee alla olevan taulukon mukaisesti hoitotyössä 17 työntekijää ja heidän lisäksi yksi kiinteistönhoitaja 60 % työajastaan sekä toimistos sihteeri, joka tekee myös kotipalvelun toimistotyöt. Kotipalvelussa työskentelee yhteensä 18 työntekijää. Vakituisen henkilöstön lisäksi sekä kotipalvelussa että palvelukeskuksella ajoittain työskentelee palkkatuella palkattuja työntekijöitä.

Taulukko 4. Tuusniemen kunnan palvelukeskuksen ja kotipalvelun vakinainen hoito- ja hoivatyön henkilöstö vuonna 2014 .

Palvelukeskus ja Koivukoti		Kotipalvelu	
Ammattinimike	Henkilöstön määrä	Ammattinimike	Henkilöstön määrä
Vanhustyön johtaja	0,5	Vanhustyön johtaja	0,5
Sairaanhoitaja	2	Sairaanhoitaja	1
Perus- /lähihoitaja	17	Perus- ja lähihoitajia	11
		Kodinhoitajia	2
Laitoshuoltaja	6,2	Kotiavustajia	4
Yhteensä	25,2 hoitotyössä	Yhteensä	18 hoitotyössä

Taulukko 5. Tuusniemen vuodeosaston hoitotyön henkilöstö vuonna 2009.

Ammattinimike	Henkilöstön määrä
Osastonhoitaja	1 (50 % työajasta)
Sairaanhoitaja	6
Perus- / lähihoitaja	9
Laitoshuoltaja	3
Yhteensä	Hoitotyössä yhteensä 18 työntekijää

Vuodeosaston henkilöstöön kuuluvat hoitohenkilöstön lisäksi terveyskeskusavustaja ja osa-aikainen kiinteistönhoitaja. Fysioterapeutti ja kuntahoitaja käyvät arkipäivisin osastolla. Vuodeosaston osastonhoitaja vastaa myös avohoidon toiminnasta.

Kotisairaanhoidossa työskentelee terveydenhoitaja ja kaksi perushoitajaa. Terveystieteidenhuollossa saadaan sosiaalityön konsultaatiopalveluja tarvittaessa sosiaalitoimistosta.

Henkilöstön ammatillinen rakenne ja ammattitaito huomioidaan vanhusväestön kasvaessa ja heidän hoitoisuuden lisääntyessä siten, että työntekijöiksi valitaan hoitoalan koulutuksen saaneita henkilöitä ja heidät pyritään perehdyttämään työhönsä mahdollisimman hyvin.

5 TUUSNIEMEN VANHUSTENHUOLLON SUUNNITELMA

5.1 Vanhustenhuollon toimintaperiaatteet

Tuusniemen vanhuspolitiikan tavoitteena on eri tavoin tukea ikääntyvien ihmisten kotona asumista, mikä on kaikkien hallintokuntien ja toimijoiden yhteinen asia. Lähtökohtana on, että hyvä, asiakasta kunnioittava hoito ja palvelu on suunniteltua ja ennakoivaa, vastaa lainsäädännön vaatimuksia ja asiakkaiden tarpeita. Lisäksi hoito on eettistä ja ammatillista, käyttää voimavaroja tarkoituksenmukaisesti sekä osallistaa asiakkaat ja hänen läheisensä. Tiedottaminen kuuluu hyvään palvelukulttuuriin ja se edistää osallistumista. (Vaarama ym. 2001, 4, 7.)

Vanhustyön tärkeä tehtävä on vahvistaa ikääntyneiden elämänhallintaa. Hyvän elämänlaadun turvaaminen merkitsee ensisijaisesti kotona asumisen tukemista, mutta myös mielekkästä elämästä huolehtimista palveluasunnoissa ja laitoksissa. Kaikkien hallintokuntien tulisi huomioida vanhusväestön aktiivisuutta ja toimintakykyä ylläpitävät näkökohdat.

Tuusniemen kunnan vanhustyön keskeiset periaatteet

- koti- ja avohoitopalveluiden ensisijaisuus yöhoidon turvin
- välimuotoasumisen kehittäminen
- riittävä ja ammattitaitoinen henkilökunta
- aktiivoiva ja kuntouttava työote
- ennaltaehkäisevä toiminta (mm. ennakoivat käynnit, kerhotoiminta ja erilaiset liikuntapiirit)

Vanhustenhuollon suunnitelman tavoitteena on palvelurakenteen muuttaminen avohoitopainotteiseen suuntaan ja palveluasumisen tehostamiseen, jotta vuodeosaston paikoilla hoidetaan vain sairaalahoitoa vaativia potilaita. Palvelukeskuksella tehostetussa palveluasumisessa asuvat saavat asua siellä loppuun asti. Tavoitteena on, että asukas siirretään vuodeosastolle vain silloin, kun hän tarvitsee sairaalahoitoa.

Tavoitteena on valtakunnalliset suositukset.

Yli 75-vuotiaista	- asuu omassa kodissa	91-92 %
	- saa säännöllistä kotihoitoa	13-14 %
	- saa omaishoidon tukea	5 -6 %
	- asuu tehostetussa palveluasumisessa	5 -6 %
	- on laitospaikalla	3 %

5.2 Tuusniemen kunnan vanhusväestön palvelujen tarve vuosina 2013-2020.

Koillis-Savon väestö ikääntyy muuta maata nopeammin. Kansallisten ja kansainvälisten arvioiden mukaan päivittäistä avuntarvetta esiintyy kotona asuvista yli 75-vuotiaista 25-30 prosentilla.

Taulukko 7. Heinäkuussa 2014 vanhustenhuollon palveluiden piirissä olleet ja heistä 75-vuotta täyttäneet tuusniemeläiset ja palveluiden kattavuus, joka on laskettu vuoden 2013 tilaston mukaan (75-vuotta täyttäneitä oli silloin 376).

Palvelu	Paikkaluku / Asiakkaat	75 vuotta täyttäneet asiakkaat	Palveluiden kattavuus prosentteina 75 v. täyttäneillä
Tehostettu palveluasuminen: Palvelukeskus	34	27	7,2 %
Kehitysvammayksikkö	4	-	
Laitoshoido: vuodeosasto	28	8	2,2 %
Kotipalvelu	157	110	29,3 %
Omaishoidontuki	35	12	3,2 %

Kotipalvelun piiriin on laskettu säännöllisen kotipalvelun piiriin kuuluvat sekä tukipalveluja saaneet asiakkaat. Palvelukeskuksessa vakituisten asukkaiden lisäksi tulevat lyhytaikashoidossa ja osavuorokautisessa hoidossa kävijät ja kotonaan asuvat, jotka saavat erilaisia palveluja palvelukeskuksesta. Tuusniemen kunta ostaa muutamia tehostetun palveluasumisen palveluja yksityisiltä palveluntuottajilta. Näiden laskelmien mukaan kotonaan asui n. 89 % 75-vuotta täyttäneistä.

Alentunut toimintakyky on palvelujen käytön yleisin peruste. Dementoivat sairaudet johtavat yleisesti toimintakyvyn alenemiseen ja ensin avopalvelujen ja myöhemmin laitoshoidon tarpeeseen. Suomessa noin 7 % yli 65-vuotiaista ja 35 % yli 85-vuotiaista kärsii vähintään keskivaikeasta dementiasta. Tällä perusteella laskettuna Tuusniemellä yli 65-vuotiaista sairastaa vuonna 2013 keskivaikeaa dementiaa 55 henkilöä, joista 36 on yli 85-vuotiaita.

Vuodesta 1998 lähtien KYS:ssa tehtyjen dementia-diagnoosien määrä on vuosittain tasaisesti noussut yhdestä (v.1998) 18:aan (v. 2009).

Taulukko 8. Arvio valtakunnallisten linjausten pohjalta asumispalveluiden tarpeesta Tuusniemellä oletuksella, että 75 vuotta täyttäneistä 92 % asuu kotonaan, 5 % tehostetussa palveluasumisessa ja 3 % laitospaikoilla. Ennusteita verrattu vuoden 2013 tilanteeseen, mistä on toteutumätiedot taulukossa ja valtakunnalliset suositukset suluissa.

Vuosi	Väestöennuste	Yli 75-vuotiaat	Lisäys	Prosentti-osuus	92 % omassa kodissa	5 % tehostettu palveluasuminen	3 % laitospaikalla
2013, toteut.	2802	376		13,5 %	346	27 (7,2 %)	8 (11)
2015	2741	403	27	14,7 %	370	20	12
2020	2669	424	48	15,9 %	404	22	13
Lis./väh. yht.	- 133	+ 48	75	+ 3,4 %-yksikköä	+58	+4	+/- ?

Tuusniemellä on pystytty vähentämään laitoshoidossa olevien määrää ja lisäämään tehostetussa palveluasumisessa olevia, kun palvelukeskuksen laajennusosa valmistui kesällä 2014.

Vuoden 2008 Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa valtakunnalliseksi tavoitteeksi asetettiin vuodelle 2012 tavoite, että 75-vuotiaista saa säännöllistä kotihoitoa 13-14 %.

Taulukko 9. Arvio Tuusniemen kunnan kotihoidon 75 vuotta täyttäneiden asiakasmääristä olettamuksella, että 14 % ko. ikäryhmästä saa kotihoidon palveluja (tilanne 31.12.2013).

Vuosi	75-vuotta täyttäneet	Kotihoidon asiakkaat
2013	376	52 (ollut 110 asiakasta, 29 %)
2020	424	59
2030	591	83

5.3 Tuusniemen kunnan vanhustenhuollon henkilöstötarve vuosina 2014-2020

Ympäri vuorokautisen hoidon kehittämisen tavoitteena on turvata hyvä hoito, jonka laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan. Valtakunnallinen suositus ympäri vuorokautisen hoidon henkilöstön vähimmäismääräksi on 0,5-0,6 hoitotyöntekijää asiakasta kohden vuorokaudessa. Korkeampi vähimmäismitoitus (0,6) on suositeltavaa silloin, kun asiakkailla on vaikeita somaattisia tai käytösoireita tai kun hoitoympäristön koko ja/tai rakenteelliset puitteet aiheuttavat henkilökunnan lisätarpeita. Niiden mukaan tulisi henkilöstöä olla vähintään seuraavasti:

Hoitohenkilöstö/asiakas

Ympäri vuorokautinen hoito, tehostettu palveluasuminen	0,60
Terveyskeskuksien vuodeosastot	0,6-0,7

Taulukko 10. Tuusniemen kunnan tehostetun palveluasumisen ja terveyskeskuksen vuodeosaston hoitohenkilöstömitoitus ja laatusuosituksen mukaisesti arvioitu henkilöstötarve.

Palvelu	Asukkaat/potilaat / henkilöstö	Nykyinen mitoitus	Tavoitemitointus / Laskennallinen määrä	Henkilöstön lisäystarve
Palvelukeskus	40/ 22	0,55	0,6 / 24	+1-2
Vuodeosasto	28 / 18	0,64	0,6-0,7	-
Yhteensä				+ 1-2

Palvelukeskuksen mitoitukseen on laskettu entisen palvelukeskuksen 24 paikkaa ja lisäksi 4 lyhytaikaispaikkaa ja uuden Koivukodin 12 vanhusta paikkaa. Henkilöstöön on laskettu vanhan puolen 17 työntekijää ja Koivukotiin 5 vanhustyöhön, jolloin 3 jää kehitysvammaisten hoitotyöhön. Lyhytaikaispaikoilla on lähes jatkuvasti asukkaita, joista on laskettu keskimääräiseksi kuormitukseksi 4 asukasta jatkuvasti. Mitoituksessa on huomioitava mm. asukkaiden ja potilaiden avuntarve. Yksi käytännön elämää palveleva tapa on arvioida hoitohenkilöstön riittävyyttä ja lisätarvetta tarkastelemalla sitä, montako hoitajaa nykyisellään riittää ja montako tarvittaisiin eri työvaikeuksiin.

Sekä palvelukeskuksen että vuodeosaston henkilöstömitoitukseen on laskettu laitoshuoltajat hoitohenkilöstöön.

Kotihoidon henkilöstömitoitukseen on tulossa uudet suositukset. Henkilöstön määrissä on huomioitava pitkät välimatkat ja väestön sairastavuus (dementian lisääntyminen) sekä kotihoidon henkilöstö tarve muiden ikäluokkien palveluiden tuottamiseen. Kuitenkin on muistettava muiden palveluiden tuottajien vanhuksille suunnatut palvelut. Tärkeää on myös ennaltaehkäisevä työ ikääntyneiden piirissä.

6 TUUSNIEMEN VANHUSTENHUOLLON TOIMINTAOHJELMA VUOTEEN 2020

Väestön ikääntyminen tulisi huomioida kaikkien hallintokuntien toiminnassa. Elinympäristön parantamisen lähtökohtana ovat erilaiset konkreettiset toimenpiteet, joilla ikääntyneiden asumista, liikkumista ja turvallisuutta parannetaan. Jo asuntojen suunnitteluvaiheessa ja peruskorjausten yhteydessä on huomioitava se, että asukkaat pystyvät asumaan kotonaan mahdollisimman pitkään silloinkin, kun heille tulee sairaudesta tai ikääntymisestä johtuvia toimintarajoitteita. Rakennustarkastajalla on merkittävä tehtävä ohjattaessa asiakkaitaan muun muassa WC- ja peseytymistilojen suunnittelussa ja mahdollisten liikuntaesteiden poistamisessa rakennuslupavaiheessa. Lisäksi ikääntyneitä ohjataan hakemaan valtionasuntorahaston avustuksia asuntojen korjaamisiin. Tarvittaessa voidaan hyödyntää erilaista teknologiaa kotihoidon turvaamiseksi asentamalla esimerkiksi hälytysjärjestelmiä kulunvalvontaan.

Myös julkisten rakennusten ja teiden rakentamisessa ja korjauksissa on huomioitava toimintarajoitteisten liikkumismahdollisuudet. Tuusniemelle onkin rakennettu teihin korokkeita, jotta pyörätuoleilla ja muilla apuvälineillä liikkuvat voivat ylittää tiet itsenäisesti. Tuusniemen virastotalolle asennettiin automaattisesti avautuvat ovet ja kirjaston saneerauksen yhteydessä muutettiin ulko-ovet napilla aukeaviksi ja sinne rakennettiin inva-WC.

6.1 Avohoito, palveluasuminen ja laitohoito

Tuusniemen kunta ostaa perusterveydenhuollon palvelut Kuopion kaupungilta ja laboratoriopalvelut Islabilta. Sosiaalitoimen vanhustenhoitopalvelut kunta tuottaa omana toimintanaan. Vuonna 2017 Sote- uudistuksen mukaan Suomi jaetaan viideksi sosiaali- ja terveystoimen alueeksi ja ko. palvelut hallinnoidaan isoissa yksiköissä ja palvelujen tuottaminen on kuntien vastuulla. Silloin sosiaali- ja terveystoimet yhdistetään.

Tuusniemellä saneerattiin vuodeosasto-palvelukeskuskompleksi vuosina 2001-2002.

Uusi 20-paikkainen palveluasumisyksikkö valmistui palvelukeskuksen ja terveyskeskuksen välille keväällä 2014. Taloon tuli sekä kehitysvammaisten palveluasuntoja (7 kpl) että vanhuksille tarkoitettuja asuntoja (11 kpl), joista yksi on kahden hengen huone. Uudessa ja vanhassa palvelukeskuksen osassa on yhteinen yöhoito.

Tuusniemen Vanhustenkotiyhdistys saneerasi vanhustentalo 2:een välimuotoasuntoja. Tavoitteena on, että eniten apua tarvitsevat kirkonkylän kotihoidon asiakkaat asuvat ko. yksikössä. Tällaisessa asunnossa asuminen vähentää turvattomuutta, mikä taas vähentää paineita hakeutua palvelukeskukseen tai vuodeosastolle. Välimuotoasunnot auttavat ikääntyneiden hoidonpörrästä.

Tuusniemellä on otettu käyttöön kotipalvelussa RaVa-indeksi, jonka avulla voidaan määrittää hoidon tarvetta ja hoitopaikka.

Yöhoito jatkui kotipalvelussa vanhustenkotiyhdistyksen projektin jälkeen kunnan toimintana syksyllä 2010. Ilta- ja yöhoito turvaavat paljon apua tarvitsevien ja itsensä turvattomaksi kokevien pärjäämisen kotihoidossa. Iltahoidon tarve on lisääntynyt ja nyt iltatyössä on kerrallaan kolme työntekijää ja yötyössä yksi työntekijä, joka auttaa palvelukeskuksen yöhoitajaa. Turvapuhelinpalveluilla ja ovihälyttimillä lisätään asukkaiden turvallista asumista kotonaan.

Omaishoidontuen saajia on tällä hetkellä 35 henkilöä, joista yksi saa sotainvalidien omaishoidontukea. Omaishoidontuella pyritään tukemaan kotona asumista mahdollisimman pitkään. Lisäksi asiakkaille annetaan tarvittavat kotihoidon palvelut ja hoidettavalle lyhytaikaishoitoa pääasiassa palvelukeskuksella.

Palvelukeskuksessa on käytössä tiimityöskentely, jolloin asukkaat jaetaan pienempiin yksiköihin ja yksiköistä vastaavat tietyt työntekijät. He tarkistavat ja päivittävät asukkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmat huomioiden kuntouttavan työotteen ja asiakaslähtöisyyden hoitotyössään. Tavoitteena on, että palvelukeskuksessa hoidetaan asukkaat mahdollisuuksien mukaan loppuun asti.

6.2 Kuntouttava työote

Myös ikääntyneiden hoidon ja palvelujen suunnittelun on lähdettävä asiakkaan tarpeista ja hänet on otettava mukaan suunnitteluun. Kuntouttava työote on tapa tehdä arjen työtä, ja sen perusta on ikääntyneen ja työntekijän yhdessä toimiminen. Tällöin asiakas käyttää omia voimavarojaan työntekijän avustuksessa häntä vain tarvittaessa. Lähtökohtana on asiakkaan oma kokemus voimavarojensa ja kykyjensä riittävydestä sekä avun tarpeestaan. Kuntouttava työote on yhteistä toimimista, jota ohjaavat yhdessä sovitut konkreettiset tavoitteet toimintakyvyn ylläpitämiselle ja parantamiselle. Tavoitteiden asettaminen tehdään ikääntyneen, hänen läheisensä ja hoitajien välisenä yhteistyönä. Työote edellyttää hoitavan henkilökunnan omien asenteiden tunnistamista, hyvää ammatillista tietoperustaa ja taitoa toimia ikäihmisten kanssa. (Voutilainen ym. 2002.)

Kotipalvelun, palvelukeskuksen ja vuodeosaston henkilökunnat saivat ns. Voitas -koulutuksen (voimaa ja tasapainoa vanhuuteen). Sen tavoitteena oli henkilöstön aktivointi kuntouttavaan työskentelyyn.

6.3 Palvelukeskukseen ja kotipalveluun riittävästi koulutettua henkilöstöä

Vanhuspalvelujen turvaaminen edellyttää riittävää resursointia ja osaavaa henkilöstöä sekä ammattitaitoista johtamista. Työntekijöiksi valitaan pääsääntöisesti hoitoalan koulutuksen saaneita henkilöitä samoin kuin sijaisiksi. Henkilöstöä kannustetaan hankkimaan hoitajan koulutus tai täydennyskoulutusta tarpeen mukaan. Henkilöstölle järjestetään sekä sisäistä että ulkopuolisten kouluttajien toteuttamaa koulutusta paikkakunnalla, jotta kaikki saisivat samat perustiedot. Henkilöstölle annetaan palkatonta virka-/ työlomaa mahdollisuuksien mukaan, jotta he voivat työskennellä muissa hoitoalan tehtävissä ja siten kartuttaa omaa ammattitaitoaan ja siirtää tietoa ja hyviä hoitokäytäntöjä muista hoitopaikoista Tuusniemen vanhustenhuoltoon.

Kunnan henkilöstöstrategian mukaisesti uusien tai pitkään työstä poissa olleiden perehdyttämiseen panostetaan, jotta he pääsisivät nopeasti kiinni työhön. Tärkeää on myös sijaisten ja harjoittelijoiden hyvä perehdytys ja se, että he kokevat olevansa tervetulleita työyhteisöön, jotta myöhemmin

saadaan rekrytoitua työntekijöitä tarpeen mukaan. Osasto- ja työkokouksia pidetään säännöllisesti, millä pyritään turvaamaan tiedon kulku ja asioiden käsittely suoraan ja avoimesti.

6.4 Hyvinvointia edistävät kotikäynnit

Vanhuspalvelulaissa (tuli voimaan 1.7.2013) § 12 annetaan ohjeet ikääntyneen väestön hyvinvointia edistävästä palveluista, joihin kuuluvat ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevat neuvontapalvelut. Tähän luuluvat mm. kotikäynnit erityisesti niille ikääntyneille, jotka kuuluvat johonkin riskiryhmään. Tällaisia ovat esim. muistisairaat, ikääntyneet omaishoitajat, läheisensä menettäneet ikäihmiset ja päihteitä väärin käyttävät ikääntyneet. Tuusniemellä on tehty ns. ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä 75 vuotta täyttäneille jo vuosia. Jatkossa etsitään riskiryhmiin kuuluvia ikääntyneitä, joihin kotikäynnit kohdistetaan. Kotikäyntien yhteydessä selvitetään ikääntyneiden hoiva- ja kotipalvelujen tarve sekä informoidaan asiakkaita erilaisista palveluista ja tukimuodoista.

6.5 Kyytipalvelut

Sivukylille suunnattuja kimppekyytipalveluja järjestetään keskiviikkoisin siten, että kyyti tilataan edellisenä päivänä Tuusniemen taksikopilta. Taksi hakee sopimuksen mukaan asiakkaan kotoa ja muutaman tunnin kuluttua tuo takaisin koti-ovelle. Kyytipalvelut ovat erittäin tärkeitä sivukylillä asuville. Kyytijärjestelmällä tuetaan kotona asumista ja omatoimista asioiden (mm. kauppa-, posti-, pankki- ja terveyskeskusasiointi) hoitamista ja sosiaalista kanssakäymistä. Eri yhdistykset voisivat ottaa huomioon toiminnassaan sen, miten sivukylillä asuvat pääsevät mukaan, esimerkiksi kerhoihin ja muihin tapahtumiin.

6.6 Yhteistyö eri toimijoiden välillä

Yhteistyötä kunnan eri hallinnon rajojen yli tulee tiivistää ja pyrkiä näkemään palveluiden tuottaminen ja järjestäminen kuntalaisille yhteisenä hankkeena. Kunnallisia palveluita voidaan tarpeen mukaan täydentää yksityisillä tai järjestöjen tuottamilla palveluilla.

6.7 Vanhusneuvosto

Suomessa ensimmäiset vanhusneuvostot perustettiin vuonna 1996. Vuonna 2013 voimaan tullut vanhuspalvelulaki edellyttää, että jokaisessa kunnassa on vanhusneuvosto vuoden 2014 alusta alkaen. Vanhusneuvostot voivat tehdä esityksiä ja aloitteita sekä antaa lausuntoja ja suosituksia ikäihmisiä ja heidän elinolojaan koskevissa asioissa. Tuusniemellä aloitti vanhusneuvosto varsinaisen toimintansa vuoden 2003 alkupuolella. Vanhusneuvosto toimii tiedon välittäjänä yhdistyksistä kuntaan ja kunnasta yhdistyksiin päin. Neuvosto esittää kuntalaisten mielipiteitä ja näkökulmia palvelujen järjestämiseksi ikääntyneille.

Tuusniemen vanhusneuvostoon kuuluu 10 jäsentä, joista 7 edustaa eri järjestöjä, yksi seurakuntaa, yksi sosiaalilautakuntaa ja yksi kunnanhallitusta. Neuvosto valitsee keskuudestaan puheenjohtajan järjestön edustajasta. Sihteerinä toimii vanhustyönjohtaja. Jäsenten toimikausi on sama kuin kunnanhallituksella.

7 VANHUSPOLIITTINEN STRATEGIA JA OHJELMA VUOSILLE 2014-2020

HAASTEET	VANHUSPOLIITTINEN VISIO	EDELLYTYKSET
• Ikääntyneiden määrän kasvaminen • Kuntatalouden kireys; rajalliset resurssit ja kasvava palvelujen tarve • Palveluiden laadun odotukset ja vaatimustaso nousevat • Ikääntyvä ja eläkkeelle siirtyvä henkilökunta • Kunta työnantajana	• Ikääntyneet elävät kodeissaan itsenäistä elämää mahdollisimman pitkään • Ikääntyneillä on osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia • Ikääntyneille kuntalaisille mahdollistetaan hyvä elämä ja laadukkaat palvelut • Ikääntyneet saavat tarvittaessa riittävät hoiva- ja hoitopalvelut	• Myönteinen asennoituminen ikääntymiseen ja ikäihmiin niin yksilö-, organisaatio- kuin yhteiskunnallisella tasolla • Oikein kohdennetut ja vaikuttavat sosiaali- ja terveyspalvelut • Koulutetun henkilöstön saannin turvaaminen • Kuntatyönantajan vetovoimaisuuden lisääminen

Vanhuspoliittisen ohjelman toteuttamisperiaatteet

- Normaaliusperiaate
- Asiakaslähtöisyys
- Painopiste avopalvelujen kehittämisessä
- Hoidon porrastus ja saumattomat hoitoketjut
- Palveluille laatukriteeristöt hoivatyöhön
- Muistisairaiden erityistarpeiden huomiointi

Vanhuspoliittisen ohjelman määrälliset tavoitteet

- N. 92 % 75 vuotta täyttäneistä asuu kotona
- N. 98 % muistisairaista hoidetaan kotipalvelun turvin
- Kotihoidon palveluja saa n.14 % 75 vuotta täyttäneistä
- Terveyskeskuksen vuodeosastolla hoidetaan vain lääketieteellistä hoitoa tarvitsevia potilaita
- Vanhustyössä työskentelevien henkilöstömitoitus saatetaan suositusten mukaiseksi

Ikääntyneet kuntalaiset elävät kodeissaan itsenäistä elämää

Omassa kodissa asuminen mahdollisimman pitkään on tärkein vanhuspolitiikan kehittämislinjaus. Ikääntyneiden kotona selviytymiseksi kaikki hallintokunnat huomioivat omassa toiminnassaan ikääntyneiden hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja turvallisuutta ylläpitävät näkökohdat yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Esteettömällä asuin- ja elinympäristön suunnittelulla, korjaustoiminnalla ja rakentamisella mahdollistetaan itsenäinen liikkuminen ja toimiminen. Lisäksi haja-asutusalueiden asiointiliikenne tukee itsenäistä ja aktiivista elämää.

Taulukko 12. Tuusniemen kunnan vanhusten hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden kehittämiskohteet ja toimenpiteet vuosille 2014 – 2020.

Kehittämiskohteet / toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutahot
Esteetön asuin- ja elinympäristö • Asuntoalueiden suunnittelu, kaavoitus ja osayleiskaavoitus / kirkonkylän osayleiskaavoitus • Julkisten rakennusten esteettömyys • Rakennussuunnittelussa huomioidaan elinkaari-asuminen / suunnittelu ja ohjaus (suunnittelija / rakennustarkastaja) • Asuntojen korjaustyöt / ohjaus ja neuvonta / tiedote • Uuden teknologian hyödyntäminen • Asiointiliikenteen reititys vastaamaan ikäihmisten tarpeita / kyyditysten jatkaminen		Asunto- ja tekninen toimi, rakennusvalvonta, sosiaali- ja terveystoimi KSH:n ja kotipalvelun työntekijät/ yhteistyö teknisen toimen kanssa
Riittävä tiedotus palvelutarjonnasta • Palveluneuvonta, jotta ikäihmiset tietävät eri palveluista ja palvelujen tuottajista; tiedot ajan tasalla kunnan nettisivuilla • Riskiryhmille kotikäynnit (ohjaus ja neuvonta)		Omaiset, läheiset, kolmas sektori, yksityiset palvelujen tuottajat, sosiaali- ja terveystoimi
Turvallisuus • Liikkuminen / osayleiskaavoituksessa huomioitava • Liikenne • Paloturvallisuus / sammutusharjoitusten järjestäminen vuosittain / ikääntyneiden kotien paloturvallisuudesta huolehtiminen; yhteistyö palotoimen kanssa • Yleinen turvallisuus / ohjeistus ja koulutus myös sijaisille		Eri hallintokunnat, tekninen toimi, omaiset, kolmas sektori, sosiaali- ja terveystoimi (fysioterapia, apuvälineet), palo- ja pelastustoimi
Aktiivinen ikäihminen / ennaltaehkäisevä toiminta • Ikääntyneet kuntalaiset osallistuvat harrastus- ja kulttuuritoimintaan aktiivisina toimijoina / sopivat ohjelmat ja ryhmät ikääntyneille • Esteettömät kulttuuri- ja harrastusmahdollisuudet / tilakysymykset / nuorisotilat • Kulttuuritapahtumia järjestetään myös hoitopaikoissa • Ikäihmiset ylläpitävät ja edistävät omaa terveyttään / erilaiset liikuntaryhmät; kansalaisopiston järjestämä eläkeläisten liikunta; fysioterapian kuntosaliryhmä ja tasapainoharjoitteluryhmä, uimahallimatkat • Hoiva- ja hoitotyössä kuntouttava työote / koulutusta		Eri yhdistykset, seurakunnat, eri hallintokunnat Kansalaisopisto, fysioterapia
• Suunhoito / suunhoito osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa, neuvonta ja kotihoidon opetus		Palvelukeskus

LÄHTEET

Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus. Oppaita 2001:4. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen kuntaliitto.

Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto.

Kela 2003 Eläkkeelle. 2003. Kelan viestintä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Koskinen, S., Aalto, L. Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Vanhustyön keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2000-2003 (TATO). 1999. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Vaarama, M., Luomahaara, J., Peiponen, A. & Voutilainen P. 2002. Koko kunta ikääntyneiden asialle. Näkökulmia ikääntyneiden itsenäisen selviytymisen sekä hoidon ja palvelun kehittämiseen. Stakes. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Julkaisemattomat lähteet

Vanhustenhuollon palvelut ja toimintaohjelma 2002-2007. 2002. Nilsin kaupunki. Koonnut Pirjo Rautio.

Kuopion ikäim্মisten strategia vuosille 2003-2012. I Vanhuspoliittinen strategia, II Vanhuspalvelujen kehittämisohjelma.

